

JUIST HET SNIJDEN IS ZO FIJN

Liesbeth Wytzes

JUIST HET
SNIJDEN IS
ZO FIJN

28 medici over hun vak

Eerste druk: juni 2017

© Elsevier Weekblad Boeken 2017

Omslag: Peter ter Mors

Boekverzorging: jooZt Mattheij

Redactie: Eddy Schaafsma

Foto omslag: Lucio Fontana, *Concetto spaziale, Attesa* (1965)

Foto auteur: Tessa Posthuma de Boer

Druk: Wilco, Amersfoort

Elsevier Boeken, Postbus 11, 1110 AA Amsterdam

Bestellen: www.elsevierweekblad.nl/boeken

ISBN: 978 90 3525 346 9

E-ISBN: 978 90 3525 359 9

NUR: 883

INHOUD

Voorwoord	7
Joep Bartelsman, maag-, darm- en leverarts	11
Floor Claus, cosmetisch arts	18
Donald Uges, toxicoloog	25
Marcel Levi, internist	32
Caroline Klaver, oogarts	39
Ap Dijksterhuis, sociaal psycholoog	46
Martijn Malessy, neurochirurg	53
Peter Huijgens, hematoloog	61
Justine van Lawick, psycholoog	67
Johan Frijns, keel-, neus- en oorarts	73
Steven Hovius, plastisch chirurg	80
Philip Scheltens, neuroloog	88
Jim van Os, psychiater	95
Rob Barnasconi, tandarts	103
Michael Jacobs, vaatchirurg	109
Sanne Boesveldt, neurowetenschapper	118
Saskia Peerdeman, neurochirurg	125
Willem van der Does, psycholoog	132
Alain van Gool, moleculair bioloog	138
Henry Marsh, neurochirurg	145
Christine Mummery, ontwikkelingspsycholoog	151
Ben Feringa, chemicus	159
Emiel Rutgers, kankerchirurg	166
Bernard Uitdehaag, neuroloog	173

Marjolein Drent, longarts 180
Robert Klautz, cardiothoracaalchirurg 187
Nick Ramsey, neurowetenschapper 194
Wilhelm Huck, chemicus 201

Verantwoording 208

Register 210

Over de auteur 217

VOORWOORD

Hoe ziet een oor er eigenlijk uit? En hoe een doof oor? Een zenuw? Kan een afgerukte hand worden aangezet? Wat gebeurt er in je hersenen, kan het brein zichzelf begrijpen? Hoe ziet je hart er werkelijk uit en is dat na te maken? Wat gebeurt er als je alzheimer krijgt? Wanneer leeft een cel?

7

Dokters kennen ons lichaam beter dan wijzelf. Ze verheugen zich op een operatie en waarderen zelfs de schoonheid van een ziekte. ‘Dinsdag is mijn leukste dag, dan opereer ik,’ zegt oncoloog Emiel Rutgers. ‘Ik kwam vrolijk op mijn werk. Er stond een stevig hersnhemangioblastoom op de lijst,’ zegt de geroemde Britse chirurg Henry Marsh – je hoort bijna hoe hij zich in de handen wrijft. Hematoloog Peter Huijgens: ‘Een leukemiecel is een mooie cel, al is het een vreselijke ziekte.’ Neurochirurg Martijn Malessy vindt ‘het hele zenuwstelsel mooi om te zien’.

Er zijn onderzoekers die de kleinste deeltjes van het lichaam bestuderen, de cellen, en wat zich daarin bevindt. Wilhelm Huck wil weten wanneer leven in een cel begint. Christine Mummery kweekte hartcellen, al kon ze er geen hart uit opbouwen. Dat bleek te ingewikkeld. Over die complexiteit van de cel zegt chemicus Ben Feringa, die een klein half jaar na het interview in deze bundel de Nobelprijs voor scheikunde kreeg toegekend: ‘Eén cel in je lichaam, één van de miljarden cellen, kun je vergelijken met een stad: met snelwegen, gebouwen, fabrieken, trams, mensen, alles erop en eraan.’

Anderen zijn juist geboeid door de werking van de geest. Vol-

gens psychiater Jim van Os heeft iedereen ‘zijn eigen lijden’. Hij ziet niet zoveel verschil tussen een gezond mens en iemand die schizofreen is.

Soms gaat het er niet zachtzinnig aan toe. Vaatchirurg Michael Jacobs repareert levensbedreigende scheuren in de slagader: ‘We splijten de ribben met een grote schaar.’ En het is altijd opletten: ‘Als je het oor leegzuigt, wordt het doof,’ zegt hoogleraar keel-, neus- en oorheelkunde Johan Frijns.

Er is ongelooflijk veel veranderd in hun vak, weten oudere artsen, die met verbazing kijken naar de vooruitgang. Had je vroeger een darmpoliep, dan werd je onder narcose geopereerd. Tegenwoordig ‘gooien we er een lassootje om’. Een maagzweer was een psychisch probleem. Nu weten we dat die wordt veroorzaakt door een bacterie, en behandelbaar is. Lange tijd was borstkanker bijna een doodvonnis. Slechts één op de vier vrouwen overleefde die ziekte, nu zijn dat er drie op de vier. Zelfs naar de tandarts gaan, is niet meer de marteling die het vroeger was, zegt tandarts Rob Barnasconi. De apparatuur is zoveel beter geworden. Alleen een veel dunner injectienaaldje kan al veel verschil maken.

Sommigen krijgen geen genoeg van het onderzoek naar de geheimen van het heelal, of van de oceanen. Anderen kiezen juist voor het minstens even grote mysterie van wie wij zijn – en hoe we dat zijn. Ze bestuderen ons lichaam en onze geest. We weten net zo min welke chemische processen in de hersens ervoor zorgen dat we liefde voelen, of verveling, als dat we weten waar het heelal ophoudt.

Toch leven we elke dag met ons lichaam alsof het een gebruiksvoorwerp is, zonder veel begrip van hoe het in elkaar zit. Pas als er iets kapot gaat, beseffen we hoe belangrijk en hoe fragiel dat lichaam is. En hoe fijn het is dat er mensen zijn die zonder blikken of blozen, ja zelfs met enthousiasme, het vlijmscherpe scalpel in je huid zetten, op zoek gaan naar de zieke plek, geen moeite hebben met het openen van de hersenpan, in een oog kunnen injecteren. ‘Lekker werk,’ zegt cosmetisch arts Floor Claus. ‘Dat ambachtelijke. De naald nét goed in het groefje doen.’

Wie arts wordt, kiest voor een onvoorstelbaar verantwoorde-lijk vak. Soms kan een kleine vergissing, even uitschieten, voor de patiënt fataal zijn. Neurochirurg Martijn Malessy vertelt nauw-

keurig en gedetailleerd hoe hij bij een baby een zenuw verlegde. Zijn collega Saskia Peerdeman maakte mee dat het hersenweefsel na de operatie plotseling opzwol en ‘als een paddestoel’ naar buiten kwam. En hematoloog Peter Huijgens weet van veel ziekenhuiskamers nog precies wie daar lag, of stierf.

Veel van de geïnterviewden vertellen dat ze altijd al dol waren op knutselen. De nogal excentrieke Britse neurochirurg Henry Marsh bouwde eigenhandig een verdieping op zijn huis. Anderen waren als kind eindeloos bezig radio’s en brommers uit elkaar te halen en weer in elkaar te zetten. ‘Lekker prutsen,’ zeggen ze. En dat doen ze nog steeds.

Het eerste interview in deze bundel dateert van 2011, het laatste van 2017. Sommige artsen, zoals maag-, darm- en leverarts Joep Bartelsman en hematoloog Peter Huijgens, zijn inmiddels met pensioen gegaan. Anderen, zoals internist Marcel Levi, zijn ergens anders gaan werken. Maar wat al deze artsen en onderzoekers gemeen hebben, is een volkomen toewijding aan hun vak. Of het nu gaat om het oog, het oor, de cel of het bloed. Ze willen er alles van weten. En gelukkig willen ze er ook graag over vertellen.

De toegewijde artsen en onderzoekers die in dit boek aan het woord komen, leggen uit wat het precies is dat hen zo boeit aan het menselijk lichaam. We gaan met hen mee achter het scalpel en het diathermische mes aan, op zoek naar de geheimen die zo worden ontsluit. Want hoe onbegrijpelijk dat ook is voor de buitenstaander: juist het snijden vinden ze fijn.

Liesbeth Wytzes
Amsterdam, 1 mei 2017

JOEP BARTELSMAN, MAAG-, DARM-, LEVERARTS

‘Er is geen enkele reden om met dedain te praten over poep’

Aan de muur van zijn werkkamer in het Academisch Medisch Centrum (AMC) in Amsterdam hangen twee endoscopen, ingelijst. Harde metalen apparaten van een centimeter of 40 waarmee Joep Bartelsman, hoogleraar maag-, darm- en leverziekten, vroeger darmonderzoek deed. Om in zijn wereld te komen, moeten we, neus dicht, afdalen naar het menselijk rioolsysteem, waar het pruttelt en borrelt, beweegt, samentrekt en weer uitzet: de darmen, de maag, de lever. In ons lichaam ligt een bewegende slang van 10 meter lang, ruim vijf keer zo lang als je zelf bent. Aan de ene kant gaat het eten erin, aan de andere kant komt het afval eruit. Het is een wereld die afstoot en fascineert.

Joep Bartelsman (1946) heeft zich veertig jaar beziggehouden met het darmstelsel. Hij kan met enthousiasme praten over het feit dat je aan de darmen, mits gereinigd, niet kunt zien of die van een negentig- of van een twintigjarige zijn. ‘Die cellen vernieuwen zich heel snel.’ En over de spiksplinternieuwe inzichten over de bacteriën die in het darmstelsel allemaal nuttige dingen doen. ‘Geen enkele reden om met dedain over poep te praten.’

Bartelsman neemt later dit jaar afscheid van het AMC. Onder zijn witte doktersjas draagt hij een spijkerbroek en een geruit hemd. Hij heeft een snor en een brillette. Hij klinkt niet alsof hij echt weggaat, al heeft hij plannen genoeg voor straks. Hij blijft elders een beetje werken, gaat geschiedenis studeren, een maand met vakantie, op de fiets naar Rome met wat vrienden. Dingen doen waaraan hij nooit is toegekomen.

Maar hij zal het missen. Hij moet afscheid nemen van heel

veel patiënten. Er zijn er meer dan honderd die hij al ruim dertig jaar kent. ‘Het wordt ontzettend veel stiller. Ik kom hier bijna veertig jaar, elke dag om acht uur. Dan hebben we een bespreking met een man of dertig. Om half negen ga ik naar Interne en daar hebben we een bespreking met een man of vijftig. Later op de dag nog een paar keer. En de patiënten. Op een dag zie je tweehonderd man of zo. Ik zal het wel missen. Ik ben wel iemand die houdt van even binnenlopen in een volle koffiekamer.’

12 Een opwekkend vakgebied heeft Bartelsman niet gekozen. In zijn oratie uit 2006 constateert hij dat de meeste kwaadaardige aandoeningen niet te genezen zijn, en de meeste goedaardige aandoeningen evenmin. Zo is het nog steeds. Zijn patiënten vallen uiteen in die twee groepen. Mensen met een vorm van kanker en mensen met chronische darmziekten als de ziekte van Crohn en *colitis ulcerosa*. Hoe treurig ook, het is wel een vakgebied waarin allerlei ontdekkingen worden gedaan.

Elk medisch vakgebied heeft een eigen typologie. ‘Neurologen zijn vaak een beetje saai en bedachtzaam, chirurgen zijn veel wilder en extravert. Wij zitten er zo’n beetje tussenin.’

Hij wilde eigenlijk priester worden. Bartelsman komt uit een vroom katholiek gezin uit Overveen en was jarenlang, van zijn achtste tot zijn twaalfde, misdienaar in de plaatselijke kerken. ‘Elke ochtend om zes uur naar het nonnenklooster, en dan om half acht naar de kerk voor de mis. Dat kostte me geen moeite, ik voelde het als een eervolle opdracht. Maar mijn moeder vond me met elf te jong om het huis uit te gaan naar het kleinseminarie. Ze zei dat ik beter later naar de patersschool kon gaan. Op de middelbare school kreeg ik een vriendinnetje, Maria, en toen wilde ik geen priester meer worden.’ Vanaf zijn vijftiende is hij niet meer in de kerk geweest, behalve als het moest. Hij praat er met lichte weemoed over.

‘Ik ben een cultuurkatholiek geworden. De rituelen vind ik mooi. Toen mijn vader overleed, werd hem het laatste oliesel toegediend. Dat is een soort omgekeerde doop. Je ogen, oren en mond worden gesloten. Bij de doop worden ze juist geopend. Wij zaten allemaal rond zijn bed en hij heeft ons nog toegesproken. Dat was echt een afscheid.’

Bartelsman ging geneeskunde studeren, uit belangstelling,